

Nr 61.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående allmänna grunder för statens åtaganden i samband med emottagande av gåvor av luftvärnsmateriel; given Stockholms slott den 28 januari 1938.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Janne Nilsson.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 januari 1938.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLEB, LEVINSON, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Nilsson, anmäler fråga om fastställande av *allmänna grunder för statens åtaganden i samband med emottagande av gåvor av luftvärnsmateriel* samt anför därvid följande:

Inledning.

Med stöd av Kungl. Maj:ts den 5 mars 1937 givna bemyndigande tillkallades den 11 i samma månad fem sakkunniga¹⁾ för att inom försvarsdepartementet

¹⁾ Landshövdingen i Kronobergs län E. A. Beskow, ordförande, disponenten K. A. F. Göransson, Sandviken, överingenjören P. S. Rydbeck, Göteborg, direktören E. Olsson, Malmö, och kaptenen vid generalstaben R. O. R. Åkerman.

biträda med utredning rörande frågan om förutsättningarna för emottagande från statens sida av på frivillighetens väg anskaffad luftvärnsmateriel samt avgiva det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Till fullgörande av nämnda uppdrag hava de sakkunniga den 16 april 1937 avgivit *betänkande angående vissa med frivillig anskaffning av luftvärnsmateriel sammanhängande frågor* (statens offentliga utredningar 1937: 17).

Över betänkandet hava i anledning av remiss utlåtanden avgivits av arméförvaltningen, chefen för generalstaben och t. f. chefen för försvarsstaben gemensamt, marinförvaltningen, chefen för marininstaben, chefen för flygvapnet, statskontoret, kommerskollegium, överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Östergötlands län, länsstyrelsen i Malmöhus län efter hörande av Malmö luftförsvarsförening, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län, Gävleborgs län och Norrbottens län, Sveriges landstormsföreningars centralförbund, styrelsen för svenska stadsförbundet, styrelsen för svenska landskommunernas förbund samt Sveriges industriförbund.

Då en närmare utredning befunnits erforderlig rörande de möjligheter, som förefinnas beträffande förvaring av frivilligt anskaffad luftvärnsmateriel i försvarsväsendet tillhörande byggnader, har arméförvaltningens fortifikationsstyrelse anmodats att — i förekommande fall efter samråd med marinförvaltningen och flygförvaltningen — verkställa en dylik utredning. Fortifikationsstyrelsen har med skrivelse den 16 november 1937 inkommit med den sålunda begärda utredningen.

Beträffande de omständigheter, som närmast föranledde igångsättandet av ovannämnda utredning genom särskilt tillkallade sakkunniga, må anföras följande. I sitt den 21 december 1936 avgivna betänkande (statens offentliga utredningar 1936: 57) framhöll *civila luftskyddsutredningen* med avseende å behovet av civila luftskyddsåtgärder såsom en viktig omständighet, att tillgången å luftvärnsmateriel efter den vid 1936 års riksdag beslutade försvarsreformen alltjämt komme att bli så knapp, att våra större städer, utom Stockholm, samt våra viktigaste industrianläggningar och kraftverk icke kunde påräkna skydd av luftvärn. Enligt utredningens mening kunde mörkläggning, dimbildning och andra åtgärder i syfte att försvåra fiendens orientering endast erbjuda ett begränsat skydd för samhällen och större anläggningar. Civila luftskyddsutredningen framhöll vidare, att möjligheterna att genom byggnadstekniska åtgärder skydda värdefull eller ur allmän synpunkt särskilt betydelsefull egendom likaledes vore tämligen begränsade. I anslutning härtill anförde utredningen följande:

Utän skydd av luftvärn blir en industrianläggning, som anfaller, med stor sannolikhet utsatt för skador, vilka vålla avbrott i driften under längre eller kortare tid. Då staten, såsom tidigare berörts, enligt den antagna försvarsordningen icke ens tillnärmelsevis kan tillgodose industriens behov av luftvärn, har i den offentliga diskussionen om industriskyddet föreslagits, att större industrier själva skulle bekosta erforderligt luftvärn. Detta har förutsetts kunna ske på det sätt, att vederbörande industriföretag skänkte materielen till staten med villkor, att densamma endast skulle få användas till skyddande av företaget i fråga. Det synes utredningen önskvärt, att ett stånd-

punktstagande till denna fråga från statsmakternas sida med det snaraste kommer till stånd och att i samband därmed överväges, vilka garantier, som kunna åvägabringas, för att icke luftvärnsmaterielen tages i anspråk för annat ändamål än det för vilket densamma anskaffats.

I åtskilliga av de yttranden, som avgåvos över civila luftskyddsutredningens betänkande, underströks ytterligare utredningens nyss anförda uttalande, varjämte ifrågasattes, att staten skulle genom statsbidrag, skattelindringar eller amorteringslån uppmuntra industriföretag att anskaffa luftvärnsartilleri.

Vidare anförde *chefen för generalstaben*, efter samråd med *t. f. chefen för försvarsstaben*, i underdånig skrivelse den 22 december 1936 — efter att hava omnämnt vissa förfrågningar beträffande möjligheterna att genom frivillig medverkan inom 1936 års försvarsordnings ram erhålla ett förbättrat luftvärnsskydd — bland annat följande:

Enär behov av luftvärnsartilleri vid ett flertal större städer och industrier otvivelaktigt föreligger, böra alla för dess fyllande framkomliga vägar användas. Att döma av de ovan berörda förfrågningarna föreligger möjlighet till anskaffning med frivilligt till förfogande ställda medel. Härvid behöves emellertid garanti i någon form för att den anskaffade materielen i krigstid får den användning, som givarna avsett. Avgivandet av en utfästelse i sådan riktning är i själva verket att betrakta som förutsättningen för att anskaffning på frivillighetens väg av luftvärnsmateriel skall komma till stånd. Någon tvekan om att den bör givas i någon form kan därför knappast föreligga. Genom kungl. brev av den 29 maj 1929 mottog Kungl. Maj:t en penninggåva från föreningen för Stockholms fasta försvar »i och för anskaffande för Stockholms fasta luftförsvar av ett luftvärnsbatteri» m. m. Härigenom avgavs otvivelaktigt en bindande försäkran av det slag, som ovan avsetts. Fallet kan måhända anses hava i viss mån prejudicerande betydelse, men torde icke åtminstone beträffande villkoren vara mera allmänt känt. Penninggåvan ställdes då till arméförvaltningens artilleridepartements förfogande för anskaffning av materielen, varefter denna överlämnades till Kungl. Svea artilleriregemente för förvaring och vård. Dess bemanning sker nu genom personal ur luftvärnsartilleriet och landstormen. Den senare personalgruppen erhåller utbildning i viss utsträckning genom den frivilliga landstormsrörelsen.

Motsvarande förfaringsätt torde lämpligen kunna användas även vid eventuella framtida gåvor. Beträffande plats för materielens uppställning i fredstid är undersökning i varje särskilt fall behöfelig. Där i orten eller dess närhet militärt etablissement icke finnes, kan möjlighet föreligga att — i likhet med vad som skett i fråga om vissa skänkta kulsprutor — uppställa den i landstormsförråd. Bemanning bör ske främst med personal ur landstormen och om möjligt från orten eller dess omgivningar. Möjlighet kan måhända i några fall förefinnas att härtill även använda personer med sysselsättning på platsen, vilka åtnjuta uppskov med inställelse vid mobilisering. Personalens utbildning, utöver vad som kan ske genom frivillig landstormsutbildning, bör kunna ske genom statens försorg och underlättas genom de beslutade obligatoriska landstormsövningarna.

Chefens för generalstaben skrivelse utmynnade i en förfrågan, huruvida Kungl. Maj:t vore sinnad att — därest penningmedel genom enskilda eller sammanslutningar ställdes till förfogande för anskaffning av luftvärnsmateriel till viss orts eller visst företags eget luftförsvar — mottaga dessa, anskaffa materielen i den utsträckning medlen medgäve, använda materielen för angivet

ändamål, bemanna densamma i krigstid samt övertaga dess vård och personalens utbildning.

Vid behandlingen i statsrådet den 5 mars 1937 av frågan om igångsättande av den omförmälda sakkunnigutredningen anförde jag till statsrådsprotokollet bland annat följande:

Det lär ligga i sakens natur, att gåvor av nu nämnt slag i de flesta fall komma att vara förbundna med vissa villkor. Vidare torde i allmänhet gåvornas emottagande bliva förenat med vissa kostnader för staten, såsom för materielens vård, bemanning, övningsammunition m. m. Med hänsyn bland annat härtill lär Kungl. Maj:t under alla omständigheter få ingå i prövning för varje särskilt fall, huruvida och på vilka villkor gåvan skall mottagas.

Emellertid torde vissa frågor av mera principiell innebörd i förevarande hänseende föreligga, vilkas klargörande synes mig förutsätta en närmare utredning. Dit höra åtskilliga spörsmål med avseende å materielens beskaffenhet och anskaffning. Dessutom synes böra ägnas särskild uppmärksamhet å det innehåll, som bör givas åt en eventuell garanti från statens sida för gåvas användande för visst avsett ändamål, ävensom å den form, vari en dylik garanti bör lämnas. Vidare böra undersökas förutsättningarna för angivande av vissa normer för de förpliktelser från statens sida i avseende å materielens underhåll, förvaring och vård m. m., som kunna anses lämpliga och ekonomiskt utförbara. Slutligen lär utredningen även böra ägna uppmärksamhet åt frågan, huruvida särskilda åtgärder kunna tänkas vara påkallade och lämpade för ett uppmuntrande av en offervillighet av ifrågavarande slag från kommuners eller enskildas sida.

De sakkunnigas betänkande.

Tidigare gåvor.

I betänkandet har till en början redogjorts för vissa tidigare gåvor av materiel till försvaret och med dessa gåvors mottagande förknippade omständigheter. Beträffande sättet för gåvornas mottagande har framhållits, att det av svenska pansarbåtsföreningen för anskaffande av en pansarbåt av F-typ år 1912 skänkta beloppet mottogs av Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande, men att Kungl. Maj:t i övriga fall ansett sig befogad att utan riksdagens medverkan besluta angående gåvornas mottagande. Dessa gåvor hava — med undantag av den av chefen för generalstaben omnämnda gåvan till Stockholms luftförsvaret — företrädesvis bestått av kulsprutor och kokvagnar till landstormen eller penningmedel för anskaffande av sådan materiel. Kungl. Maj:t har jämlikt särskilda beslut för varje fall mottagit gåvorna »att användas för avsett ändamål».

Det har även vid åtskilliga tillfällen förekommit, att markområden skänkts, kostnadsfritt upplåtits eller för en obetydlig summa utarrenderats till staten för försvarsändamål.

Uppgifter angående luftförsvarmateriel med särskild hänsyn till frivillig anskaffning.

I betänkandet lämnas vissa uppgifter angående olika slag av luftförsvarmateriel, nämligen jaktflygförband, luftvärnsartilleri (inbegripet kulsprutor) och luftspärrar (medelst drakar eller ballonger i luften uppehållna wires).

Jaktflygförband ha av de sakkunniga ansetts icke lämpligen böra komma i fråga vid frivilligt anordnande av lokalt luftförsvär. Såväl luftvärnsartilleri som luftspärrar ha däremot ansetts lämpliga för anskaffning på frivillighetens väg. I fråga om luftspärrars verkan och användbarhet under svenska förhållanden saknas emellertid ännu erfarenheter, och de sakkunniga hava därför inriktat sin undersökning på den egentliga luftvärnsmaterielen.

De sakkunniga hava framhållit, att då enhetlighet i typhänseende inom landet måste eftersträvas, annan materiel än den, som ingår i arméns eller marinens utrustning, icke bör göras till föremål för frivillig anskaffning.

I fråga om de praktiska möjligheterna att anskaffa luftvärnsmateriel, därest erforderliga penningmedel för ändamålet ställas till förfogande, hava de sakkunniga anfört bland annat följande:

De sakkunniga ha utgått ifrån att under de närmaste åren vid beställning av luftvärnskanoner omedelbar leverans från lager icke är att påräkna. Detta förhållande kan dock ändras, därest sådant läge inträder, att svensk vapenexport helt eller delvis måste upphöra. I dylikt fall kunna svenska beställare sannolikt efter kort tid, i vissa fall måhända omedelbart, erhålla pjäser, som eljest först senare skulle ha levererats.

För närvarande torde man i vad avser luftvärnskanoner böra räkna med relativt långa leveranstider. Under sådana omständigheter måste antagas, att hos eventuella givare kommer att finnas en strävan att så tidigt som möjligt kunna göra beställningen. I detta sammanhang må framhållas betydelsen ur tillverknings synpunkt av att från skilda håll kommande beställningar bliva sammanställda, jämförda och eventuellt uppdelade i lämpliga grupper inom en central instans. För luftvärnskulspurtor, strålkastare och lyssnarapparater äro förhållandena likartade, dock att kortare leveranstider torde vara att påräkna, än då det gäller kanoner.

Vid sidan av pjäser, strålkastare och lyssnarapparater innehålla luftvärnsförband ett flertal instrument och överföringsanordningar m. m. Dessa måste alla vara anpassade efter bestämda mått och fordringar på sådant sätt, att batteriet eller droppen verkar som ett maskinellt helt. Det torde utan vidare vara uppenbart, att det erfordras särskild sakkännedom för dessa instruments och anordningars anskaffning, varför denna icke gärna kan ske annorlunda än med anlitan av militär sakkunskap.

Allmänna spörsmål med avseende å gåvor av luftvärnsmateriel.

De sakkunniga hava rörande vissa allmänna frågor anfört bland annat följande:

Enligt de för utredningsarbetet meddelade direktiven har chefen för försvarsdepartementet förutsatt, att det under alla omständigheter finge ankomma på Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall, huruvida och på vilka villkor en gåva för luftförsvärsändamål skulle mottagas. Att en sådan prövningsrätt måste förbehållas Kungl. Maj:t anse även de sakkunniga uppenbart. Sålunda måste givetvis i varje fall tillses, att i samband med gåvan föreslagna villkor om materielens beskaffenhet, användningssätt m. m. kunna ur försvarssynpunkt godtagas. Sedan det blivit klargjort, vilka villkor i dessa och andra hänsenden staten är villig underkasta sig, torde emellertid anledning i allmänhet saknas till antagande, att andra villkor komma att uppställas av givarna. Med hänsyn till gåvornas betydelse för luftförsväret torde man kunna

utgå ifrån att den enskilda offervilja, som tager sig uttryck i desamma, kommer att från statsmakternas sida röna all uppskattning och att gåvorna komma att med tacksamhet mottagas.

Gåvor avseende luftvärnsmateriel kunna komma till stånd antingen på det sätt, att hela det för anskaffningen erforderliga beloppet överlämnas till Kungl. Maj:t och materielen beställes genom militär myndighets försorg, eller så, att materielen beställes av givaren genom den militära myndighetens förmedling och efter avslutad anskaffning i komplett skick överlämnas till Kungl. Maj:t. Båda sätten äro enligt de sakkunnigas åsikt godtagbara. Markområden för materielens uppställning och förrådslokaler för dess förvaring kunna ställas till förfogande antingen med nyttjanderätt eller med äganderätt för staten. I allmänhet torde en nyttjanderättsupplåtelse vara tillfyllest för de ändamål, varom här är fråga.

Behovet av materiel på olika platser ävensom den lämpliga grupperingen därav måste, som tidigare berörts, i varje särskilt fall bestämmas av de militära myndigheterna, närmast genom arméfördelningschefs försorg. De sakkunniga förutsätta emellertid, att såväl den, som skänkt materielen, som vederbörande kommun, representerad av luftskyddsnämnd eller annat kommunalt organ, beredas tillfälle att följa luftvärnets planläggning samt att givaren och kommunens representanter bistå de militära myndigheterna med råd och upplysningar.

I förevarande sammanhang hava de sakkunniga även upptagit till behandling frågorna om i vilken utsträckning dels kommuner dels aktiebolag och ekonomiska föreningar äga bevilja anslag för åstadkommande av lokalt luftvärn. Härutinnan torde jag få hänvisa till betänkandet.

Garantier från statens sida beträffande materielens användning.

Beträffande de garantier, som kunna ifrågakomma från statens sida beträffande luftvärnsmaterielens användning för det avsedda ändamålet, hava de sakkunniga anfört följande:

Av den förut lämnade redogörelsen för tidigare gåvor av penningar och materiel till försvaret framgår, att Kungl. Maj:t vid ett flertal tillfällen mottagit gåvor på i gåvobreven angivna villkor att användas för visst ändamål. Innebörden härav torde i allmänhet vara, att Kungl. Maj:t garanterat, att gåvan skall användas uteslutande för det avsedda ändamålet. Ändrade förhållanden kunna emellertid göra villkor ändamålslösa eller oförnuftiga. Beträffande genom donationer tillkomna stiftelser anses Kungl. Maj:t i dylika fall vara befogad att föreskriva ändrade villkor. Fråga om avsteg från donationsvillkoren kan även uppkomma vid gåvor till staten av krigsmateriel, t. ex. då ett truppförband, för vilket materielen avsetts, indrages. Av än större betydelse i förevarande hänseende är, att ett nödtillstånd enligt allmänna rättsregler kan rättfärdiga en ändring i avtalade villkor. Om sålunda statens existens är hotad, torde avtal med enskilda icke utgöra något rättsligt hinder för vidtagande av de dispositioner, som anses nödvändiga. Den omständigheten att ett sådant avtal är ingånget just med avseende å förhållandena i krig, torde emellertid utgöra bästa möjliga garanti för att avtalet icke kommer att ryggas enbart av lämplighetshänsyn, utan att det verkligen kommer att krävas tvingande omständigheter för frångående av detsamma, liksom att i sistnämnda fall eventuellt uppkommande ersättningsfrågor komma att i skäligen mån beaktas. Då under alla omständigheter i händelse av krig avgörandet om eventuell ändring i de villkor, som uppställts för materielens användning,

bör ankomma på Kungl. Maj:t, torde starkare garanti än en utfästelse av Kungl. Maj:t i samband med gåvans mottagande att använda densamma för avsett ändamål svårligen kunna lämnas.

Om det sålunda icke synes kunna ifrågakomma att uppställa strängare garantivillkor än de hittills i allmänhet tillämpade, torde å andra sidan böra övervägas, om icke en uppmjukning av villkoren kan vara på sin plats. En sådan skulle närmast kunna ifrågakomma, för den händelse materielen funnes vara obehörlig för det ändamål, för vilket den anskaffats. I detta sammanhang må erinras om ett stadgande i civila luftskyddsutredningens förslag till luftskyddslag, vilket har avseende å statens rätt att vid krig eller krigs fara taga i anspråk egendom för luftskyddsändamål. Där stadgas i 17 § 1 mom., att länsstyrelsen, då det prövas nödigt för luftskyddsändamål, äger mot full ersättning av statsmedel åt vederbörande ägare eller innehavare taga i anspråk markområden, byggnader, utrymmen, transportmedel, utrustning, materialier och annat, som kräves för luftskyddets genomförande, dock att utrustning och materialier, som någon innehar för beredande av luftskydd åt sig och sin familj eller åt personer, som äro anställda hos honom, eller för skyddande av egendom, som av honom innehaves, icke må tagas i anspråk i vidare mån än utrustningen och materialierna finnas vara obehörliga för nämnda ändamål.¹⁾ Ett motsvarande förbehåll skulle kunna tänkas beträffande rätten att använda luftvärnsmateriel för annat ändamål än det avsedda. Härvidlag måste man dock beakta den skillnad, som föreligger mellan luftskydds- och luftvärnsmateriel. Materiel av det förra slaget, t. ex. gasmasker, brandredskap, byggnadsmaterialier, kan befinnas överflödig, därför att vederbörande uppenbarligen anskaffat mera än som behövs eller av liknande anledningar. Frågan om luftvärnsmaterielens behörlighet — fränsett det fall, att den anläggning, som skyddet avsåg, helt förstörts — blir däremot så gott som alltid en fråga om bedömning av anfallsrisken, och ett dylikt bedömning är alltid mycket vanskligt. Med hänsyn härtill anse de sakkunniga icke lämpligt, att i gåvoavtalet inryckes någon bestämmelse om rätt för Kungl. Maj:t att för den händelse gåvan skulle finnas vara obehörlig för det avsedda ändamålet använda densamma för annat ändamål. Det torde utan särskild klausul i gåvoavtalet vara klart, att Kungl. Maj:t äger sådan rätt, för den händelse förutsättningarna för utfästelsen beträffande gåvans användning brustit, såsom torde få anses vara förhållandet i det nyss antydda fallet, att skyddsföremålet blivit helt förstört.

Med hänsyn till vad ovan anförts vilja de sakkunniga således förorda, att statens utfästelse beträffande gåvans användning, såsom hittills varit brukligt vid gåvor till försvaret, erhåller den formen, att Kungl. Maj:t förklarar sig mottaga gåvan att användas för det med densamma avsedda ändamålet.

Ekonomiska åtaganden från statens sida.

Beställning av materielen och kontroll av dess tillverkning m. m.

De sakkunniga hava framhållit, att beställning av luftvärnsmateriel, som skänkes till staten eller inköpes för donerade medel, bör förmedlas av arméförvaltningens artilleridepartement²⁾ och att nämnda myndighet även bör handhava kontroll av tillverkningen ävensom utförandet av leveransprov

¹⁾ Den av de sakkunniga omnämnda bestämmelsen har upptagits i det genom proposition nr 4 till 1938 års riksdag framlagda förslaget till lag om förfoganderätt för luftskyddets behov, 3 § 1 mom.

²⁾ Numera arméförvaltningens tygdepartement. Undantagsvis skulle marinförvaltningen träda i arméförvaltningens ställe.

och besiktning av materielen, innan den mottages. Vidare hava de sakkunniga i förevarande hänseende anfört följande:

De förrättningar, som enligt ovan komma att påvåla artilleridepartementet, medföra vissa kostnader för traktamenten och reseersättningar till kontroll- och besiktningsofficerare m. fl. I de fall, då det gäller utomlands tillverkad materiel, kunna resorna bliva relativt omfattande. Därest beställning sker vid Aktiebolaget Bofors eller annat företag, där tillverkning för krigsmakten pågår, synas icke några extra kostnader för staten behöva beräknas. I andra fall kunna enligt uppgift från artilleridepartementet kostnaderna överslagsvis angivas till $\frac{1}{2}$ —1 procent av inköpsprisen. Ju mer beställningarna kunna sammanföras i grupper, som gemensamt kontrolleras, provas och besiktigas, desto lägre ställa sig emellertid de relativa kostnaderna. För provskjutningarna åtgår även en mindre mängd ammunition, men kostnaden härför inräknas i regel i inköpspriset. De extra kostnaderna för kontroll av ett 7.5 cm luftvärnsbatteris tillverkning jämte leveransprov och besiktning vid leveransen kunna således beräknas uppgå till högst 3,900 kronor. Med hänsyn härtill få de sakkunniga förorda, att beträffande frivilligt anskaffad luftvärnsmateriel arméförvaltningens artilleridepartement bemyndigas utföra dessa förrättningar utan kostnad för givarna.

Materielens förvaring, vård och underhåll i fredstid.

De sakkunniga hava härutinnan anfört:

Sedan materielen levererats och mottagits av arméförvaltningens artilleridepartement, torde den böra uppställas för förvaring och vård i fredstid på platser, närbelägna dem, varest materielen skall ha sin krigsanvändning. För längre tids förvaring ha följande förrådsutrymmen beräknats erforderliga:

för ett 7.5 cm luftvärnsbatteri om 3 pjäser med fullständig utrustning (utom ammunition) 100 kvadratmeter golvyta och 4 meters höjd i bottenvåning samt helst samma yta i överliggande våning;

för en 40 mm automatkanontropp om 2 pjäser med fullständig utrustning (utom ammunition) 50 kvadratmeter golvyta och 3 meters höjd i bottenvåning samt helst samma yta i överliggande våning;

för en strålkastartropp om 2 ledarstrålkastare, 2 följestrålkastare och 2 lyssnarapparater med fullständig utrustning 170 kvadratmeter golvyta och 3 meters höjd i bottenvåning samt helst samma yta i överliggande våning.

Ifrågavarande materiel, utom den för automatkanontropparna avsedda och luftvärnskulsprutorna, bör då det gäller längre tid förvaras i uppvärmda förråd (lokaler med jämn temperatur). Särskilt gäller detta den elektriska utrustningen, centralinstrumenten och mätinstrumenten. Möjlighet föreligger dock att från pjäser och strålkastare avmontera den elektriska utrustningen och förvara denna tillsammans med mätinstrumenten m. m. i varmförråd samt själva pjäserna och strålkastarna i icke uppvärmda lokaler. Då materielen skall användas, åtgår i sådant fall viss tid och kostnad för dess iordningställande genom sakkunnig personal. Vid dylik delad förvaring torde endast en yta på omkring 50 kvadratmeter per 7.5 cm batteri och strålkastartropp behöva beräknas för varmförråd.

För erhållande av förrådslokaler kunna olika möjligheter ifrågakomma. I orter, där truppförband finnas förlagda, torde materielen i allmänhet, därest den icke uppgår till större mängd, kunna förvaras inom kasernerna. I andra fall kunna särskilt mindre pjäser, såsom automatkanoner och kulsprutor, få plats i redan befintliga landstormsförråd. Därest intet av dessa alternativ kan ifrågakomma, bör undersökas, huruvida ej andra, staten tillhöriga för-

råd kunna tagas i anspråk, vilket ofta torde vara fallet exempelvis vid kraftverk eller större järnvägsstationer samt i större städer. Förfogar staten icke över någon lämplig lokal, torde mången gång kommun tillhörigt förrådsutrymme kunna utnyttjas. I de fall, då statlig institution eller kommun, som i krigstid drager fördel av luftvärnsmaterielens användning i luftförsvaret, är innehavare av förrådslokalen, synes hyra för denna eller avgift för dess uppvärmning som regel icke böra beräknas eller utgå. Finnes intet statligt förrådsutrymme att tillgå och kan ej heller givaren eller kommunen ställa sådant till förfogande, torde i varje särskilt fall få undersökas och beslutas huruvida förråd skall förhyras eller byggas eller materielen förvaras å annan ort och vid krigstillfälle förflyttas till användningsplatsen. Sistnämnda förfaringssätt medför den olägenheten, att materielen först någon tid efter mobilisering blir tillgänglig på användningsplatserna och att övningar på dessa i fredstid försvåras. De sakkunniga vilja med anledning härav framhålla önskvärdheten av att, där staten icke förfogar över förrådsutrymme i närheten av krigsanvändningsplatsen, sådant ställes till förfogande av givaren eller kommunen.

Årshyran för en lokal, lämplig till förvaring av ett 7.5 cm luftvärnsbatteri, torde avsevärt växla med förhållandena på olika orter. Enligt av de sakkunniga verkställda undersökningar beträffande kostnaderna för hyra av garage torde emellertid överslagsvis kunna räknas med följande årshyror:

för värmd uppställningsplats	
i större stad	kronor 20:— per kvm
i mindre stad eller på landsbygden	» 15:— » »
för kall uppställningsplats	
i större stad	» 10:— » »
i mindre stad eller på landsbygden	» 5:— » »

Enligt denna beräkningsgrund skulle alltså årshyran för förråd — om man bortser från den ovan berörda möjligheten till delad förvaring — utgöra för ett 7.5 cm luftvärnsbatteri

i större stad	kronor 2,000:— à 4,000:—
i mindre stad eller på landsbygden	» 1,500:— à 3,000:—
en 40 mm automatkanontropp	
i större stad	» 500:— à 1,000:—
i mindre stad eller på landsbygden	» 250:— à 500:—
en strålkastartropp	
i större stad	» 3,400:— à 6,800:—
i mindre stad eller på landsbygden	» 2,550:— à 5,100:—

Vid nybyggnad torde böra räknas med — förutom eventuell marklösen — en kostnad per kubikmeter av 30 kronor för varmt och 20 kronor för kallt förråd. Nybyggnad för ett 7.5 cm luftvärnsbatteri skulle alltså komma att betinga ett pris av 12,000 à 21,000 kronor, för en automatkanontropp 3,000 à 6,000 kronor och för en strålkastartropp 12,300 à 24,600 kronor. För ett varm förråds uppvärmning torde böra beräknas en årlig kostnad av omkring 300 à 600 kronor. Då vid samtliga dessa beräkningar förutsatts, att all materiel, utom den för automatkanontropparna avsedda och luftvärnskulsprutorna, skall förvaras i varm förråd, men någon absolut fordran härpå icke föreligger, utgöra de anförda siffrorna maximisiffror.

Ur säkerhetssynpunkt blir det sannolikt nödvändigt, att, där förråden icke kunna bevakas, vissa för vapnens användning nödvändiga mekanismdelar förvaras under lås på exempelvis polisstationer eller landstomsområdesexpeditioner, skilda från vapnen i övrigt. En sådan delad förvaring kan, som tidigare nämnts, även ur vårdsynpunkt bliva önskvärd.

Materielen behöver överses varje månad, för vilket ändamål bör beräknas ett dagsverke per batteri. I viss utsträckning kan dock översyn ske i samband med övningar. Grundligare översyn — omkring 8 dagsverken per batteri — bör äga rum varje år samt överinspektion genom artilleridepartementets försorg vart tredje år. Härmed förenade kostnader i form av rese- och trakta-
mentsersättningar m. m. växla med resornas längd. För materiel, förvarad tillsammans med eller i närheten av annan armén tillhörig artillerimateriel, komma extra kostnader endast delvis att uppstå. För avskilt förvarad materiel torde kostnaderna kunna överslagsvis beräknas till högst

för årliga översyner	kronor 396:—
» årlig grundlig översyn	» 124:—
» $\frac{1}{3}$ av överinspektion	» 23:—
	<hr/>
	Summa årligen kronor 543:—

Fråga om underhåll av materielen — utöver vad som kan hänföras till vård av densamma — kan i fredstid närmast tänkas uppkomma, därest materielen under förvaring eller vid användning i samband med övningar tager skada. Reparationsarbetena lära kunna utföras vid artilleriförbandens tygverkstäder och man torde icke behöva räkna med någon större extra kostnad härför.

Såsom av det föregående framgår, äro med materielens förvaring, vård och underhåll förbundna kostnader, vilkas storlek i viss mån är beroende av huruvida givaren eller kommunen ställer förvaringslokal till förfogande. Enligt de sakkunnigas mening är det uppenbarligen ur praktisk synpunkt mest ändamålsenligt, att staten omhänderhar materielens förvaring och vård samt sörjer för dess underhåll. Nyssnämnda kostnader synas icke vara av den storleksordning, att de böra föranleda avsteg från den anordning, som är den mest praktiska och som med hänsyn till statens äganderätt till materielen även i övrigt torde vara den naturliga. De sakkunniga föreslå sålunda, att materielen förvaras genom statens försorg i av staten, givaren eller kommunen till förfogande ställt förråd och att staten jämväl sörjer för materielens vård och underhåll. Materielen bör omhänderhavas av arméförvaltningens artilleridepartement.

Materielens bemanning och personalens övande.

Beträffande materielens bemanning och personalens övande anföres i betänkandet följande:

På ett flertal platser, där frivillig anskaffning av luftvärnsmateriel kan ifrågakomma, finnas i landstormens mobiliseringsplaner redan nu kadror upptagna för eventuellt tillkommande materiels bemanning. I den mån materielanskaffning kommer till stånd på andra platser, kan personal genom en ändring i landstormsplanerna på motsvarande sätt utan svårighet avdelas. Enär de organiserade luftvärnskadraerna äro landstormsförband, mobiliseras de med personal från den närmaste trakten.¹⁾ Jämlikt särskilt utfärdade bestämmelser har arméfördelningschef bemyndigande att till dessa kadror inkalla personal, som genomgått frivillig luftvärnsutbildning inom landstormsförening. Härigenom finnes möjlighet att till materielens bemanning taga i anspråk även icke värnpliktig personal. Sådan kan även i samband med mobilisering antagas såsom krigsfrivillig.

Med hänsyn till internationella bestämmelser måste ovillkorligen den

¹⁾ Se förordningen den 26 juli 1927 (landstormsförordningen), S. F. nr 1927: 342.

fordran uppställas, att stridsmedlen handhavas av krigsmän. Därest personal vid verk och dylikt ingå i bemanningen av pjäserna, skola de vara mobiliserade landstormsmän, vilka emellertid enligt överenskommelse med luftvärnsförbandets chef kunna permitteras för att sköta befattningar vid verket.

Bemanningen av den frivilligt anskaffade luftvärnsmaterielen kan sålunda ske till alla delar överensstämmande med det sätt, som tillämpas beträffande den statligt anskaffade materielen för Stockholms och flygbasernas försvar. Krigsplaceringen, d. v. s. personalens utväljande till olika befattningar i krigstid, sker i de högre graderna i allmänhet av arméfördelningschef och inskrivningsbefälhavare, i de lägre av landstomsområdesbefälhavare. Placeringen sker efter vederbörandes på värnpliktskort och andra uppgifter protokollförda, under utbildning i fredstid ådagalagda militära lämplighet för olika befattningar, varjämte, beträffande de värnpliktiga, hänsyn tages till bostadsort och arbetsplats. För närvarande motsvarar tillgången på under värnpliktstjänstgöring luftvärnsutbildad personal knappast behovet. Den inom landstormsföreningarna bedrivna frivilliga luftvärnsutbildningen har därigenom erhållit stor betydelse som rekryteringskälla, enär den hittills varit den enda möjligheten att bibringa landstormspersonal färdighet i handhavande av luftvärnsmateriel.

Jämlikt 1936 års försvarsbeslut skola emellertid obligatoriska landstormsövningar äga rum, sannolikt från och med 1938. Landstormspersonalen kommer härvid att utbildas i de befattningar, vilken den skall bestrida vid mobilisering. Den landstormspersonal, vilken är krigsplacerad vid sådana luftvärnskadrar, som äro avsedda för frivilligt anskaffad materiel, kan härigenom erhålla utbildning i samma utsträckning som den personal, vilken avses för det statligt anskaffade fasta luftvärnsartilleriet. Närmare bestämmelser för dessa övningar äro ännu icke utfärdade, men kostnaderna därför äro inräknade i de anslag, som enligt 1936 års försvarsordning skola upptagas på fjärde huvudtiteln.

Det synes emellertid lämpligt och nödvändigt för den frivilligt anskaffade materielens bemanning, att vid sidan om de obligatoriska landstormsövningarna frivillig utbildning i luftvärnstjänst äger rum. Härigenom kunna befäl och frivilliga (även icke värnpliktiga) erhålla utbildning. Anledning att frånga den hittills tillämpade formen för den frivilliga luftvärnsutbildningen torde icke föreligga. Föreningarnas verksamhet regleras i detalj genom utfärdade föreskrifter¹⁾, och såväl rekrytering som utbildning kontrolleras såväl genom landstormsrörelsens egna organ som genom arméfördelningschefer och inskrivningsbefälhavare. I den mån industrier eller kommuner önska av dem särskilt utsedd personal utbildad i luftvärnstjänst, synes det dem sålunda möjligt att därvid anlita ortens landstormsförening. Redan förefintliga bestämmelser för krigsplacering medföra därefter automatiskt, att den luftvärnsutbildade personalen kommer till avsedd användning för industriens eller ortens luftförsvar, därest materiel till detta är tillfinnandes. De sakkunniga vilja för sin del förorda ett sådant förfaringsätt.

Instruktörer för frivillig utbildning kunna i vissa fall erhållas från närbelägna artilleriregementen och truppförband av kustartilleriet. Vidare kunna luftvärnsutbildade reservofficerare eller reservunderofficerare tagas i anspråk eller instruktörer utbildas vid kurser, anordnade av redan existerande luftvärnsföreningar i exempelvis Stockholm och Göteborg. Dessa sätt att lösa instruktörsfrågan äro i princip desamma, som användas inom den frivilliga landstormsrörelsen i övrigt. Skulle instruktörsbehovet visa sig bliva så stort,

¹⁾ Av Kungl. Maj:t den 2 december 1927 fastställda grundstadgar för Sverige Landstormsföreningars Centralförbund samt generalorder nr 1286/1934.

att det på ovan föreslagna sätt icke kan fyllas, torde en av Sveriges Landstormsföreningars Centralförbund anordnad och bekostad särskild instruktörskurs vid något luftvärnsregemente kunna ifrågasättas.

Kostnaderna för den frivilliga landstormsutbildningen bestridas av till landstormsrörelsens förfogande stående medel, delvis erhållna genom statsbidrag. I luftvärnsutbildningen måste emellertid även ingå skarpskjutning med pjäser, vilken knappast kan komma till stånd annorstädes än vid luftvärnsregementenas (A 7—A 10) eller kustartilleriförbandens skjutplatser. Härvid böra dessa regementens och förbands pjäser m. m. användas till undvikande av kostsamma materieflyttningar. Skjutningarna med 7.5 cm pjäserna utföras med övningsammunition, betingande ett pris per skott av 32 kronor. Beräknas under varje skarpskjutningsperiod

50 skott per 7.5 cm luftvärnsbatteri,
100 » » automatkanontropp och
1,000 » » luftvärnskulsprutepluton,

som undergår övning, erhållas följande kostnader:

per batteri	kronor 1,600:—
» tropp	» 3,000:—
» pluton	» 250:—

Skarpskjutningsövningar med den personal, som frivilligt utbildas genom landstormsrörelsen för att ingå i bemanningen av ett batteri, en tropp eller en pluton, behöva icke äga rum årligen. Det torde få anses tillräckligt, om personalen förslagsvis vart sjätte år deltagar i en sådan övning. Ovan angivna kostnader per batteri o. s. v. kunna alltså fördelas på 6 år. I betraktande av det ytterst betydelsefulla försvarsändamål, som dessa övningar fylla, synes det de sakkunniga befogat, att ammunitionen ställes till förfogande ur statens förråd.

Iordningställande av uppställningsplatser

m. m. för materielen.

I betänkandet redogöres beträffande de olika slagen av luftvärnsmateriel för de krav, som med hänsyn till materielens uppställning i krigstid förefinnas i fråga om fri sikt, väg till uppställningsplatser, planering, fundament ävensom telefonförbindelser. I fråga om kostnaderna för iordningställande av uppställningsplatser för luftvärnskanoner framhålles, att anordningarna härför äro så växlande efter förhållandena på platsen, att en beräkning icke ens överslagsvis är möjlig, men att kostnaderna i allmänhet torde bliva ringa. Vissa beräkningar ha dock kunnat göras. Sålunda har kostnaden för erforderliga betongfundament för 7.5 cm pjäserna beräknats till 450 kronor för varje fundament. De sakkunniga ha framhållit såsom önskvärt, att två uppställningsplatser anordnas för varje pjäs för möjliggörande av alternativ uppställning. Kostnaden för fundament till ett 7.5 cm batteri skulle således uppgå till högst 2,700 kronor. Beträffande dessa fundament anföra de sakkunniga:

Det synes de sakkunniga önskvärt, att anordnandet av erforderliga fundament ingår i gåvan. Om detta ej är fallet, torde det kunna förväntas, att vederbörande kommun, som vanligen förfogar över arbetskraft på platsen, åtager sig fundamentens anordnande. Något åläggande därom kan dock icke ifrågakomma. Därest fundamenten icke kunna komma till stånd utan kostnad för staten, torde i varje särskilt fall och med hänsyn till betydelsen ur rikssyn-

punkt av försvaret i fråga få bedömas, huruvida staten skall åtaga sig fundamentens anordnande eller med dem skall anstå till dess luftförsvaret vid krig eller krigsfara skall slutligt organiseras.

Av betänkandet framgår vidare, att för automatkanoner och kulsprutor ävensom strålkastare och andra instrument särskilda fundament icke äro behöfliga. Då 40 mm automatkanoner uppställas å byggnader, kunna dock vissa anordningar, som medföra kostnader, bliva erforderliga. Därest takterrass eller dylikt finnes och denna är tillräckligt rymlig och kraftigt konstruerad för att upptaga påkänningarna vid skottlossningen — vilket i regel torde vara fallet — skulle kostnaderna för förankringsmaterielen och dennas fästande icke behöva överstiga 225 kronor per pjäs.

Ammunitionens anskaffning och ersättning.

Angående anskaffning och ersättning av den ammunition, som erfordras för luftvärnsmaterielen, hava de sakkunniga anført:

I de summor, som skänkas, torde från början böra inräknas kostnaderna för en mindre första ammunitionsutrustning. Denna beräknas förslagsvis till för varje:

7.5 cm kanon.....	300 skott
40 mm automatkanon.....	1,000 »
8 mm dubbelkulspruta	20,000 »

Givaren vinner härigenom säkerhet, att det första utrustningsbehovet av ammunition finnes till hands omedelbart vid mobilisering av luftförsvaret. Det måste nämligen förutsättas, att den avsedda utökade ammunitionstillverkningen i krigstid kan komma i gång först en tid efter mobilisering.

Under förutsättning att de säkrare urverksrören användas, uppgår kostnaden för en sådan första ammunitionsutrustning till per:

7.5 cm batteri	kronor 90,000:—
40 mm automatkanontropp	» 60,000:—
8 mm luftvärnskulsprutepluton ...	» 10,000:—

Därest givaren icke alls eller endast delvis kan bekosta denna ammunitionsutrustning, torde i de statliga anskaffningsplanerna för ammunition till luftvärnsartilleriet vid mobilisering böra inräknas behoven även för den frivilligt anskaffade materielen. Även om ammunitionen icke anskaffas i fredstid, innebär emellertid tillkomsten av materielen en avsevärd förstärkning av ortsförsvaret, vilket sedermera efter krigsutbrottet kan fullständigas. Det bör få ankomma på de militära myndigheterna att bestämma, hur den i fredstid statligt anskaffade ammunitionen skall fördelas. För de ersättningsbehov, som under ett krigs förlopp kunna uppstå vid de på frivillighetens väg anskaffade batterierna m. m., bör krigstillverkningen av luftvärnsammunition kunna anpassas.

De sakkunniga vilja sålunda förorda, att det första utrustningsbehovet om möjligt bekostas av givaren, men att ammunitionersättning i krigstid helt ombesörjes ur statliga förråd.

Då den i fredstid anskaffade ammunitionen tid efter annan måste omsättas i samband med skjutövningar och lämpliga förvaringsplatser endast sällan torde kunna erhållas utanför de statliga ammunitionsförråden, är det sannolikt lämpligast, att ammunitionen för den frivilligt anskaffade materielen endast i mindre mängd förvaras tillsammans med materielen men i övrigt upplägges i statliga ammunitionsförråd för att vid krigsfara omedelbart transporteras till uppställningsplatsernas närhet.

Sammanställning av kostnaderna.

De sakkunnigas framställning angående ekonomiska åtaganden från statens sida i samband med gåvor av luftvärnsmateriel avslutas med en sammanställning av kostnaderna. Härom hava de sakkunniga anfört:

En sammanställning av de kostnader, som av de sakkunniga föreslagna åtaganden i samband med gåvas mottagande kunna åsamka staten, är i flera avseenden vansklig och såtillvida missledande, som förhållandena i olika fall bliva vitt skiljaktiga. Om nämligen materielen tillverkas samtidigt med statlig materiel och förvaras och vårdas tillsammans med sådan, om givare eller kommun iordningställer uppställningsplats, om för utbildningen av personalen endast de obligatoriska landstormsövningarna tagas i anspråk och om i gåvan ingår ammunitionsutrustning, uppstå för staten icke några extra kostnader. Om ingen av dessa förutsättningar är förhanden, nå de extra kostnaderna sitt maximum. I sådant fall kunna de sammanställas till följande

Årskostnader:

per 7.5 cm luftvärnsbatteri:			
vård	kronor	543:—	
hyra av förråd	»	4,000:—	
övningskostnad	»	267:—	
	Summa kronor	4,810:—	
per 40 mm automatkanontropp:			
vård	kronor	543:—	
hyra av förråd	»	1,000:—	
övningskostnad	»	500:—	
	Summa kronor	2,043:—	
per strålkastartropp:			
vård	kronor	543:—	
hyra av förråd	»	6,800:—	
	Summa kronor	7,343:—	
per 8 mm luftvärnskulsprutepluton:			
övningskostnad	kronor	42:—	
	Summa kronor	42:—	

Engångskostnader:

per 7.5 cm luftvärnsbatteri:			
kontroll av tillverkning m. m.	kronor	3,900:—	
fundament	»	2,700:—	
ammunitionsutrustning	»	90,000:—	
	Summa kronor	96,600:—	
per 40 mm automatkanontropp:			
kontroll av tillverkning m. m.	kronor	1,150:—	
ammunitionsutrustning	»	60,000:—	
	Summa kronor	61,150:—	
per strålkastartropp:			
kontroll av tillverkning m. m.	kronor	3,400:—	
	Summa kronor	3,400:—	
per 8 mm luftvärnskulsprutepluton:			
ammunitionsutrustning	kronor	10,000:—	
	Summa kronor	10,000:—	

Härtill kan i vissa fall komma nybyggnad av förråd, varvid dock årskostnaderna minskas med det för hyra av förråd upptagna beloppet men ökas med 300 à 600 kronor för uppvärmning. Ovannämnda maximikostnader, vari ammunitionsutrustningen intager det ojämförligt största utrymmet, uppkomma, som nyss antytts, endast vid ogynnsamma omständigheter.

Beträffande frågan huru de för staten uppkommande kostnader böra bestridas, som kunna bli följderna av mottagandet av gåvor till luftförsvaret, torde man få skilja mellan å ena sidan sådana kostnader, som täckas av redan förefintliga anslag för motsvarande, till det allmänna försvaret hänförliga utgifter, och å andra sidan kostnader, för vilka dylika anslag icke äro tillgängliga. I fråga om det förra slaget av kostnader torde Kungl. Maj:t böra erhålla ett allmänt bemyndigande att bestrida dem ur förenämnda anslag, och torde vid anslagens beräkning för framtiden vederbörande myndigheter böra taga hänsyn till sålunda uppkommande merutgifter. Beträffande kostnader av det senare slaget torde dessa under vissa förhållanden kunna bestridas ur anslagen för extra utgifter eller för oförutsedda utgifter; i annat fall lär det få ankomma på Kungl. Maj:t att efter gåvas mottagande göra den framställning till riksdagen om kostnadernas bestridande, som av omständigheterna föranledes.

Sammanfattning av de sakkunnigas förslag.

Såsom sammanfattning av sitt förslag hava de sakkunniga anfört:

Det förutsättes, att Kungl. Maj:t i varje särskilt fall prövar, huruvida och på vilka villkor gåvor till staten av luftvärnsmateriel eller av medel för inköp av sådan materiel skola mottagas. Statens utfästelse beträffande gåvas användning bör, såsom hittills varit brukligt vid gåvor för försvarsändamål, erhålla den formen, att Kungl. Maj:t förklarar sig mottaga gåvan att användas för det med densamma avsedda ändamålet. Då mottagandet av dylika gåvor i allmänhet lär vara förenat med utgifter för staten, vilka kunna bli bestående under en följd av år, torde frågan om mottagandet av dylika gåvor böra underställas riksdagens prövning. Detta synes lämpligen böra ske på det sätt, att vissa allmänna grunder för statens åtaganden i samband med gåvor av ifrågavarande slag föreläggas riksdagen för godkännande.

Dessa allmänna grunder torde böra innehålla följande:

1. I samband med mottagande av gåvor av luftvärnsmateriel eller av medel för inköp av sådan materiel må Kungl. Maj:t ikläda kronan skyldighet:

att ombesörja materielens anskaffning, däri inbegripet kontroll av tillverkningen, leveransprov och besiktning vid leveransen,

att tillhandahålla förvaringslokaler och iordningställa nödiga uppställningsplatser för materielen, i den mån avtal icke kan träffas med kommuner eller enskilda om åtagande i sådant hänseende,

att vårda och underhålla materielen,

att utbilda personal för materielens bemanning och tillhandahålla för utbildningen erforderlig ammunition och annan övningsmateriel,

att bemanna materielen i krigstid ävensom utrusta och beväpna den för detta ändamål avsedda personalen,

att i den mån beviljade anslag det medgiva anskaffa ammunition, motsvarande det första utrustningsbehovet, samt

att sörja för ammunitionersättning i krigstid.

2. Kostnad för fullgörande av åtagande, som nu är sagt, må, där densamma ej i särskilt fall finnes böra bestridas i annan ordning, utgå från anslag för motsvarande, till det allmänna försvaret hänförliga utgifter.

Disponibla förrådsutrymmen i försvarsväsendet tillhöriga byggnader.

I den förut nämnda, av arméförvaltningens fortifikationsstyrelse verkställda utredningen angående de möjligheter, som förefinnas beträffande förvaring av frivilligt anskaffad luftvärnsmateriel i försvarsväsendet tillhörande byggnader, hava lämnats vissa uppgifter om de förrådsutrymmen som skulle kunna påräknas för ändamålet.

Fortifikationsstyrelsen har i anslutning till dessa uppgifter framhållit, att desamma avsåge det nuvarande läget vid truppförbanden. Detta komme säkerligen att förändras i ogynnsam riktning för här ifrågavarande ändamål, när materielanskaffningen enligt 1936 års försvarsbeslut bleve genomförd.

Yttranden över de sakkunnigas förslag.

I fråga om mottagandet av gåvor till luftvärdnet, materielens anskaffande, garantier från statens sida beträffande materielens användning och statens ekonomiska åtaganden i samband med gåvorna har de sakkunnigas förslag i det väsentliga tillstyrkts eller lämnats utan erinran i samtliga remissutlåtanden.

Rörande vissa frågor av principiell natur har *Sveriges industriförbund* uttalat följande:

Förbundet tillåter sig till en början erinra om den principiella uppfattning i fråga om anskaffandet av luftförsvarsmedel på frivillig väg, åt vilken förbundet tidigare givit uttryck. Sålunda framhöll förbundet i yttrande till kommerskollegium den 10 december 1935 över försvarskommissionens betänkande — i anslutning till däri innefattade förslag i fråga om luftvärnsvapnet — att vad sålunda föreslagits icke vore tillfyllest till beredande av luftskydd åt landsortens viktiga industriområden. De samhällseliga uppgifter, varom här vore fråga, tillhörde — underströk förbundet — i särskild grad det högsta statliga verksamhetsområdet. Och i underdånigt yttrande den 9 februari 1937 över civila luftskyddsutredningens betänkande uttalade förbundet som sin uppfattning, att staten borde ombesörja luftförsvarsanordningar för åtminstone sådana industriföretag, vilkas drift under krigstid vore enligt vederbörande myndigheters utredning av särskild betydelse för landet.

Förbundet finner beklagligt att de beslut rörande anskaffande av luftvärn, som av statsmakterna hittills fattats, icke stå i överensstämmelse med denna av förbundet uttalade ståndpunkt. En konsekvens härav har blivit, att enskilda på sina håll i känslan av ansvar för företag och anställda ådagalagt intresse för frivilliga åtgärder på området. Det synes förbundet att dylika åtgärder böra ur allmän synpunkt hälsas med tillfredsställelse. Det bör alltså förväntas, att dessa frivilliga strävanden få det stöd från statens sida, som sakens betydelse påkallar. Å andra sidan kräver allmänintresset en reglering av de betingelser, under vilka frivillig luftvärnsanskaffning må komma till stånd. I betraktande av luftvärnsfrågans nu antydda faktiska läge i vårt land har förbundet också i förenämnda underdåniga yttrande efterlyst förslag från statsmakterna till klarläggande av de frågor, som stå i samband med frivillig luftvärnsanskaffning. Mot det förslag i ämnet som nu föreligger finner förbundet icke anledning till mera väsentliga erinringar.

Av förslaget framgår, att varje utfästelse från statens sida vid mottagande av frivilligt bekostad luftvärnsmateriel måste vara tämligen värdelös i det nödläge, som alltid kan beräknas inträffa i ett krig. Ehuruväl detta ur givarens synpunkt måste betecknas såsom otillfredsställande, känner sig förbundet övertygat om riktigheten av de skäl, som tala för förslagens ståndpunkt.

I sådana fall då inom en ort finnes endast ett företag eller eljest en anläggning, åt vilken bör i första rummet beredas skydd mot luftanfall, torde svårighet i allmänhet icke behöva möta att finna en lämplig och från företagets synpunkt tillfredsställande placering av luftvärnsmateriel, som av företaget bekostats. Helt annorlunda torde saken ställa sig i fråga om sådana orter — t. ex. en större stad — varest ett flertal betydande företag eller anläggningar finnas. Beredvilligheten hos ett sådant företag att bidra till anskaffandet av luftvärn kommer självfallet att påverkas av huruvida luftvärnets placering kan ordnas på sådant sätt, att företaget självt erhåller skydd i rimlig utsträckning. Vad nu anförts belyser vilka svårigheter som kunna bliva förknippade med frivilliga åtgärder på förevarande område. Det synes angeläget att här finna en lösning, som — utan åsidosättande av allmänna intressen — beaktar det enskilda företagets befogade krav att få draga nytta av de försvarsanstalter, som företaget självt bekostat.

Beträffande den förmodade omfattningen av frivillig anskaffning av luftvärn har *chefen för marinstaben* framhållit, att det icke syntes uteslutet, att ägare till handelsfartyg kunde finna med sin fördel förenligt att genom gåvor till staten i form av luftvärn bereda ökat skydd för sin egendom. Marinstabschefen har vidare anført:

Tillkomsten av dylika gåvor anser jag bör främjas så långt ske kan. Ur statens synpunkt vore det nämligen enbart fördelaktigt, om rederier komme att medverka vid marinens skyddande av sjöfarten på principiellt samma sätt som direktioner för industriella verk beräknas medverka vid arméns försvar av hemorten. Det bör vidare ligga i ett flertal sjöstäders intresse, att handelsfartyg förses med luftvärn, enär detta, då fartygen ligga i hamn, kan bidra till ortens eller åtminstone hamnens försvar.

Beträffande den internationella rätten finner jag intet hinder möta. Krigförande makts handelsfartyg kunna beväpnas till självförsvar utan att därför förlora rätten att behandlas som handelsfartyg.

Sammanfattande det nu sagda, framhåller jag såsom ett marint önskemål, att redare och fartyg icke uteslutas vid handläggandet av frågan om frivilligt anskaffat luftvärn, samt såsom konsekvens härav, att staten beträffande gåva av rederi, avsedd för dettas fartyg, ikläder sig samma ekonomiska åtaganden och medger samma skattelindring eller dylikt som i fråga om gåva från industriföretag.

Därest luftvärn på frivillighetens väg kommer att anskaffas för handelsfartyg, bör bemanningen till pjäserna utväljas av vederbörande marindistriktschef i samråd med militärbefälhavaren, främst bland de landstormsmän i fartygets hemort, vilka såsom fast anställda eller värnpliktiga utbildats eller tjänstgjort vid flottans luftvärnsartilleri.

Liknande synpunkter ha kommit till uttryck i det av *marinförvaltningen* avgivna utlåtandet, vari anföres bland annat följande:

Då det icke är uteslutet, att luftvärnsmateriel på frivillighetens väg även kan komma att anskaffas för skydd av handelssjöfarten, anser marinförvaltningen, att ärendet bör kompletteras med utredning härom, vilken utredning torde böra verkställas av chefen för marinstaben och kommerskollegium.

För stimulerande av redarnas intresse för anskaffning av luftvärnsmateriel till handelsfartyg bör frågan om statssubvention utredas.

Den för skydd av handelssjöfarten avsedda luftvärnsmaterielen bör anskaffas och omhändertagas genom marinförvaltningens försorg. Bestyckningsplaner böra uppgöras av ämbetsverket i samråd med chefen för marin-staben och intresserade redare.

Åtskilliga av de detaljspörsmål, vilka i betänkandet behandlats i samband med statens ekonomiska åtaganden, hava berörts i utlåtandena. Sålunda har beträffande personalens utbildning *Sveriges landstormsföreningars centralförbund* anfört:

Centralförbundet är berett att liksom hitintills i samråd med vederbörande militära myndigheter och i enlighet med av Kungl. Maj:t i kommandoväg utfärdade bestämmelser omhändertaga och söka utveckla den frivilliga utbildningen i luftvärnstjänst.

Centralförbundet får redan nu i underdånighet framhålla, att den frivilliga luftvärnsutbildningen, om densamma skall kunna bedrivas i önskvärd omfattning, kommer att betinga avsevärda kostnader för centralförbundet. Dessa bliva nämligen jämförelsevis större för luftvärnsutbildning än för den övriga frivilliga landstormsutbildningen, främst på grund av större ammunitionskostnader och kostnader för flygmål, vilka vanligen måste förhyras.

Det är därför nödvändigt, att jämlikt de sakkunnigas förslag ammunition vid skarpskjutningar ställes till förfogande kostnadsfritt ur statens förråd.

Det vore även önskvärt, att genom vederbörande militära myndigheters försorg erhålla i största möjliga utsträckning kostnadsfri samverkan med flyget vid den frivilliga luftvärnsutbildningen.

Statsanslaget till den frivilliga landstormsutbildningen skall jämlikt 1936 års försvarsordning från och med verksamhetsåret 1938—1939 utgå med 160,000 kronor.

Om luftvärnsutbildning kommer i gång på alla de orter, där luftvärn erfordras, torde detta anslag bliva otillräckligt. Kostnaderna för den övriga frivilliga utbildningen hava nämligen år från år ökats.

I 1930 års försvarskommissions betänkande har också uttalats, att för den händelse tillströmningen av frivilliga till landstormsutbildningen skulle visa stigande tendens, böra statsmakterna till förnyad prövning upptaga frågan om statsanslagets storlek. Centralförbundet skall söka i möjligaste mån själv och genom underställda organisationer anskaffa medel för ifrågasvarande utbildning, men centralförbundet får i underdånighet i detta sammanhang framhålla, att om statsanslaget icke nu kan ökas, torde det vara nödvändigt, att Kungl. Maj:t genom ammunition och kostnadsfria lån av kronans materiel m. fl. naturaförmåner understöder den frivilliga landstormsutbildningen.

Den i betänkandet berörda frågan om instruktörer för den frivilliga luftvärnsutbildningen har varit föremål för en förberedande undersökning inom centralförbundet med avseende på olika vägars framkomlighet. Det önskemålet har därvid framträtt, att utbildningen av reservofficerare vid luftvärnsartilleriet eller i luftvärnstjänst genom statens försorg erhöles i sådan planläggning och omfattning, att tillgång på instruktörer därigenom erhöles på de platser, där frivillig luftvärnsutbildning kan komma ifråga. En utbildning av instruktörer enbart på frivillighetens väg torde nämligen kunna förväntas medföra icke obetydliga svårigheter och kostnader för centralförbundets del.

Det kan måhända ifrågasättas, om den i betänkandet föreslagna anordningen med skarpskjutningar för den frivilliga personalen vart sjätte år med-

för tillräcklig utbildning i skarpskjutning för denna. Huvuddelen av personalen vid hemortens luftvärnsförband kommer emellertid att utgöras av värnpliktiga, vilka övas vid de obligatoriska i 1936 års försvarsordning medtagna landstormsövningarna. Centraförbundet förutsätter, att den frivilliga personal, som krigsplacerats vid dessa förband, beredes tillfälle deltaga i de obligatoriska övningarna och komma med på däri eventuellt ingående skarpskjutningar. Under sådant förhållande torde anledning icke finnas till erinran mot de sakkunnigas förslag.

Centraförbundet vill slutligen framhålla, att den frivilliga utbildningen — liksom den obligatoriska statliga — väsentligt underlättas, om fredsförråden väljas så, att lämpliga övningsplatser kunna erhållas i deras omedelbara närhet och om dessa övningsplatser iordningställas på samma sätt som uppställningsplatserna i krigstid, såvida de icke kunna sammanfalla med dessa.

Malmö luftförsvarsförening har yttrat:

De sakkunniga framhålla i fråga om utbildningen, bland annat, att skarpskjutning »knappast kan komma till stånd annorstädes än vid luftvärnsregementenas (A. 7—A. 10) eller kustartilleriförbandens skjutplatser». Detta blir givetvis den allmänna regeln, då de lokala förhållandena oftast torde lägga hinder i vägen för skarpskjutningar i hemorten. Vid platser, vilka såsom Malmö ligga vid öppen kust, ställa sig förhållandena emellertid olika. Malmö luftförsvarsförening har utnyttjat detta förhållande och anordnat en skjutplats vid Klagshamn, från vilken i år med stor fördel skarpskjutningar utförts med såväl luftvärnskulsprutor som 25 mm automatkanon. Uppenbart är, att möjlighet till skarpskjutning i utbildningsplatsens omedelbara närhet ur utbildningssynpunkt är synnerligen värdefull och därför i möjligaste mån bör tillvaratagas.

Det vill synas som om den mängd ammunition, som för övningar upptagits, icke skulle bli tillfyllest. Det bör nämligen bemärkas, att antalet avlösningar vid varje enhet måste bli stort, alldeles särskilt om skyddsföremålet ligger vid öppen kust. Det synes föreningen i detta sammanhang även böra framhållas, att övning — enligt föreningens mening — bör återkomma oftare än vart sjätte år.

Sveriges industriförbund har ifrågasatt, huruvida landstormsövningar, vare sig frivilliga eller obligatoriska, komme att erbjuda tillräckliga möjligheter, för utbildning av personalen, till dess bemanningen i en framtid kunde övertagas av för ändamålet värnpliktsutbildad personal.

Chefen för flygvapnet har anfört:

Beträffande frågan huru de för staten uppkommande kostnaderna böra bestridas, som kunna bli följderna av mottagandet av gåvor till luftförsvaret, hava de sakkunniga i vad berör med övningar förenade kostnader närmast tagit ställning till de, som avse tillhandahållande av övningsammunition. Behovet av flygplan vid riktövningar samt skjutning har av de sakkunniga icke blivit berört. Icke heller har direkt angivits huru av sådana flygningar betingade kostnader skola bestridas. De sakkunnigas mening synes dock hava varit, att dylika kostnader skulle »täckas av redan förefintliga anslag för motsvarande, till det allmänna försvaret hänförliga utgifter». De sakkunniga framhålla vidare, att vederbörande myndigheter för framtiden vid anslagens beräkning borde taga hänsyn till sålunda uppkommande merutgifter.

Det framtida behovet av målflygningar kommer att bli direkt beroende av i vilken omfattning frivillig anskaffning av luftvärnsmateriel kommer att ske och kan för den skull nu ej beräknas. Det synes dock sannolikt, att kravet

på målflygningar avsevärt kommer att ökas mot vad för närvarande är fallet. Flygvapnets övnings- och underhållsanslag hava jämlikt 1936 års försvarsordning beräknats med hänsyn till flygvapnets egna övningar och samövningar med armén och marinen. Att inom ramen för beräknade anslag jämväl verkställa målflygningar för här ifrågakarande luftvärnsorganisation låter sig icke göra. Samtliga de kostnader, som i samband härmed komma att uppstå, måste sålunda bestridas genom härför särskilt anvisade medel.

I fråga om de föreslagna allmänna grunderna för statens åtaganden har *statskontoret* yttrat:

Statskontoret har i och för sig intet att erinra mot de allmänna grunder för statens åtaganden i samband med gåvor av i betänkandet avsett slag, vilka de sakkunniga funnit böra föreläggas riksdagen för godkännande, men vill fästa uppmärksamheten vid det förhållandet att, om dylika gåvor komma till stånd i större omfattning, statsverkets kostnader för tillverkningskontroll, ammunitionsutrustning, underhåll, bemanning m. m. kunna komma att uppgå till betydande belopp. Några betänkligheter lära emellertid knappast behöva resas på denna grund, då Kungl. Maj:t i varje särskilt fall skall pröva, huruvida och på vilka villkor gåva skall emottagas, och för övrigt storleken av kostnaderna i anledning av mottagna gåvor är från år måste bliva föremål för statsmakternas uppmärksamhet i samband med att medel beviljas å de — i regel till beloppet bestämda — anslag, från vilka de sakkunniga tänkt sig att kostnaderna i allmänhet skola bestridas.

Kommerskollegium har rörande nyssnämnda allmänna grunder uttalat:

De av de sakkunniga föreslagna allmänna grunder för statens åtaganden i samband med gåvor till luftvärdet, vilka äro avsedda att föreläggas riksdagen för godkännande, kan kollegium lämna utan erinran i sak. Kollegium vill dock ifrågasätta, huruvida icke den under punkt 2 föreslagna bestämmelsen rörande bestridandet av kostnaderna för dylika statliga åtaganden bör givas en tydligare avfattning. Såsom framgår av betänkandet avse de sakkunniga, att, därest ifrågakarande kostnader icke kunna täckas av förefintliga anslag för motsvarande, till det allmänna försvaret hänförliga utgifter eller av andra tillgängliga anslag, bör det ankomma på Kungl. Maj:t att efter gåvas mottagande göra den framställning till riksdagen rörande kostnadernas bestridande, som av omständigheterna föranledes. Detta synes även böra komma till klart uttryck i de allmänna grunder, som äro avsedda att nu underställas riksdagens godkännande.

Departementschefen.

I samband med tillsättandet den 5 mars 1937 av den utredning, för vilken förut redogjorts, yttrade jag till statsrådsprotokollet, att det vore av stor betydelse om vid sidan av det luftvärn, varmed räknats i försvarsbeslutet, på frivillighetens väg anskaffades luftvärn, avsett för skydd av vissa större städer och viktigare industriella anläggningar. Emellertid vore det uppenbarligen av skilda orsaker icke lämpligt, att enskilda personer eller företag eller ens kommuner för egen räkning innehade luftvärnsvapen, och jag framhöll därför, att den kommunala eller enskilda offervilja, som på detta område kunde vara till finnandes, knappast syntes kunna tillvaratagas i annan form än genom emottagande av eventuella gåvor till staten, antingen av penningmedel, avsedda för inköp av luftvärnsmateriel, eller av färdig sådan materiel. Det torde böra framhållas, att därmed naturligen icke intagits någon stånd-

punkt till frågan om behörigheten för kommuner att bevilja anslag till luftförsvaret. En reglering av denna fråga, som är av beskaffenhet att kunna bli föremål för judiciell prövning, bör uppenbarligen icke ske i detta sammanhang, och jag anser mig därför sakna anledning att ingå på de uttalanden angående kommunernas medverkan vid luftförsvaret, som gjorts av denna och tidigare sakkunnigutredningar.

De i ärendet hörda marinmyndigheterna hava hemställt, att jämväl frågan om handelsfartygs förseende med luftvärn på frivillighetens väg måtte upptagas i förevarande sammanhang. Nämda fråga synes emellertid i väsentliga stycken tarva ett bedömande ur andra synpunkter än dem, som böra anläggas på de spörsmål, som av de sakkunniga gjorts till föremål för utredning. Vid sådant förhållande synes det knappast vara lämpligt att i detta sammanhang närmare ingå på denna fråga.

Det lär, såsom jag i nyssnämnda anförande till statsrådsprotokollet framhållit, ligga i sakens natur, att gåvor av luftvärnsmateriel i de flesta fall komma att vara förbundna med vissa villkor liksom att gåvornas mottagande i allmänhet torde bli förenat med kostnader för staten. Med hänsyn bland annat härtill lär Kungl. Maj:t under alla omständigheter få ingå i prövning för varje särskilt fall, huruvida och på vilka villkor gåvan skall mottagas.

Vad angår sådana villkor, som bestå i krav på garantier från statens sida beträffande materielens användning, hava de sakkunniga framhållit, att starkare garanti än en utfästelse av Kungl. Maj:t i samband med gåvans mottagande — såsom hittills varit brukligt vid gåvor till försvaret — att använda gåvan för avsett ändamål svårligen torde kunna lämnas. Någon särskild bestämmelse i gåvoavtalet om rätt för Kungl. Maj:t att för den händelse gåvan skulle finnas vara obehörlig för det avsedda ändamålet använda densamma för annat ändamål har icke ansetts erforderlig, utan de sakkunniga hava förordat, att den praxis, som förut tillämpats, alltjämt bibehålles. Vad de sakkunniga i denna del föreslagit anser jag mig kunna biträda.

Sveriges industriförbund har i sitt utlåtande berört de svårigheter, som kunna bli förknippade med att inom en ort, varest ett flertal betydande företag eller anläggningar finnas, placera luftvärnet så, att ett visst företag, som bidragit till detsamma, erhåller skydd i rimlig utsträckning. Att sådana svårigheter kunna uppkomma, då det gäller att samtidigt tillgodose flera givares intressen, torde vara obestriddigt. Tydligt är emellertid, att de militära myndigheterna måste förbehållas en viss frihet i fråga om materielens utnyttjande i krig inom den ort, för vars luftförsvår på frivillighetens väg anskaffad materiel är avsedd, och att villkor beträffande pjäsernas uppställning m. m., vilka ur allmän synpunkt kunna te sig olämpliga, icke böra godtagas.

Uppenbarligen är det icke möjligt att utan kännedom om antalet och storleken av eventuella gåvor bilda sig någon tillförlitlig uppfattning om beloppet av de kostnader, som statens av de sakkunniga föreslagna åtaganden i samband med gåvornas mottagande skulle medföra för statsverket. Av de sakkunnigas betänkande torde emellertid till en början framgå, att dessa åtagan-

den beträffande beställning av materielen och kontroll av dess tillverkning, motsvarande engångskostnader till belopp av 3,900 kronor per 7.5 cm batteri, 1,150 kronor per 40 mm automatkanontropp och 3,400 kronor per strålkastartropp, icke i någon högre grad kunna betunga försvarsbudgeten.

Vad angår kostnaderna för materielens förvaring, vård och underhåll i fredstid har den genomsnittliga årliga kostnaden för vård av materielen beräknats till högst 543 kronor per batteri eller tropp, hyran för förrådsutrymme till högst 4,000 kronor för ett 7.5 cm batteri, 1,000 kronor för en 40 mm automatkanontropp och 6,800 kronor för en strålkastartropp samt engångskostnaden för eventuellt erforderlig nybyggnad av förråd till högst 21,000 kronor för ett 7.5 cm batteri, 6,000 kronor för en 40 mm automatkanontropp och 24,600 kronor för en strålkastartropp. Emellertid hava de sakkunniga räknat med att materielen i icke ringa utsträckning skall kunna förvaras i staten tillhöriga byggnader. Av den av arméförvaltningens fortifikationsstyrelse verkställda utredningen angående disponibla förrådsutrymmen inom militära etablissemang synes framgå, att de sakkunniga i viss mån överskattat möjligheterna att förvara materielen inom krigsmakten tillhöriga byggnader. Med hänsyn till de relativt obetydliga utrymmen, varom här är fråga, torde emellertid anledning föreligga att i viss utsträckning räkna med att vederbörande givare — t. ex. ett större industriföretag — kommer att kostnadsfritt ställa förrådsutrymmen till förfogande. I varje fall torde man kunna antaga, att det som regel är möjligt att å den avsedda stationeringsorten hyra förrådsutrymme. Beträffande kostnaden för underhåll (reparation) av materielen hava de sakkunniga icke framlagt några beräkningar utan endast uttalat, att man icke torde behöva räkna med någon större extra kostnad härför. Över huvud torde sakkunnigutredningen giva vid handen, att statens kostnader för materielens förvaring, vård och underhåll i fredstid skulle uppgå till jämförelsevis blygsamma belopp.

Bemanningen i krigstid av ifrågavarande, uteslutande för hemortsförsvaret avsedda materiel skulle enligt de sakkunnigas förslag, som därutinnan överensstämmer med redan nu tillämpade principer, ske genom landstormen i orten. Såsom de sakkunniga betona, torde det vara erforderligt, att vid sidan av de obligatoriska landstormsövningarna frivillig utbildning i luftvärnstjänst anordnas för den personal, som är avsedd att i krigstid bemanna materielen. För denna utbildning hava de sakkunniga räknat med en genomsnittlig årlig kostnad av allenast 267 kronor per 7.5 cm batteri och 500 kronor per 40 mm automatkanontropp, motsvarande utgifter för ammunition till övningar i skarp-skjutning vart sjätte år. Då det förutsatts, att skarpskjutningar även skola äga rum vid de obligatoriska landstormsövningarna, är det icke heller enligt min mening behöfligt att räkna med större kostnad för de frivilliga skjutövningarna än som upptagits av de sakkunniga. Övriga med de frivilliga övningarna förbundna kostnader torde de sakkunniga hava tänkt sig skola bestridas av de statsunderstödda landstormsorganisationerna. Till denna uppfattning kan jag i huvudsak ansluta mig. Vad beträffar målflygningar för dessa övningar anser jag mig emellertid kunna räkna med att dylika flyg-

ningar skola kunna åtminstone i viss omfattning utan särskild kostnad utföras av flygvapnet. Att de sakkunnigas förslag kan komma att medföra ökade ekonomiska bördor för de frivilliga landstormsorganisationerna är uppenbart, men därvid måste beaktas, att statsbidragen till den frivilliga landstormsutbildningen under de senare åren väsentligt höjts. I årets statsverksproposition har för nästkommande budgetår föreslagits en anslagstilldelning av sammanlagt 172,000 kronor, av vilken summa ett icke alltför obetydligt belopp lärer kunna avses för övningar av ifrågavarande slag. Med hänsyn till det anförda torde såsom en sammanfattning kunna sägas, att statens kostnader för utbildning av personal för det frivilliga luftvärdnet icke synas till följd av genomförandet av de sakkunnigas förslag behöva undergå någon mera avsevärd ökning. — Vad beträffar de av Sveriges industriförbund uttalade farhågorna för att landstormsövningar, vare sig frivilliga eller obligatoriska, över huvud icke skulle erbjuda tillräckliga möjligheter för utbildning av dylik personal, må framhållas, dels att några farhågor av denna art icke försports från de militära myndigheternas sida, dels att erfarenheterna från de i Stockholm, Göteborg och annorstädes bedrivna frivilliga luftvärnsövningarna lära hava givit vid handen, att ett gott utbildningsresultat kan erhållas på denna väg.

Kostnaderna för anordnande av uppställningsplatser för materielens användning i krigstid äro, enligt vad de sakkunnigas utredning giver vid handen, beroende av förhållandena på platsen men torde icke uppgå till mera betydande belopp. Beträffande de för 7.5 cm batterierna erforderliga fundamenten yttras i betänkandet, att därest sådana icke kunna komma till stånd utan kostnad för staten, torde i varje särskilt fall få bedömas, huruvida staten skall åtaga sig fundamentens anordnande eller med dem skall anstå till dess luftförsvaret vid krig eller krigsfara skall slutligt organiseras. Till denna uppfattning kan jag lämna min anslutning.

Av de kostnader för staten, som kunna ifrågakomma i samband med emottagande av gåvor av luftvärn, intaga kostnaderna för den första ammunitionsutrustningen en särställning på grund av de betydande belopp — 90,000 kronor för ett 7.5 cm batteri, 60,000 kronor för en 40 mm automatkanontropp och 10,000 kronor för en kulsprutetropp — som det här rör sig om. De sakkunniga framhålla, att denna ammunitionsutrustning om möjligt bör inräknas i gåvan samt att, om detta icke kan ske, i de statliga anskaffningsplanerna bör inräknas ammunitionsbehovet även för den frivilligt anskaffade materielen. Något bemyndigande för Kungl. Maj:t att i samband med gåvors mottagande göra utfästelser i fråga om särskild anskaffning av ammunition till de skänkta pjäserna har dock icke föreslagits. En dylik utfästelse synes icke heller böra äga rum, utan torde det i de fall, då ammunitionsutrustning icke ingår i gåvan, böra upptagas till särskild prövning, huruvida gåvans mottagande bör medföra någon extra ammunitionsanskaffning redan i fredstid. Ammunitionsersättningen i krigstid måste under alla förhållanden äga rum från statliga förråd.

Beträffande frågan huru de för staten uppkommande kostnader böra bestridas, som kunna bliva en följd av mottagandet av gåvor till luftförsvaret,

ansluter jag mig till de sakkunnigas förslag, att kostnaderna, där så kan ske, skola få utgå från anslag för motsvarande, till det allmänna försvaret hänförliga utgifter och att eljest, där desamma ej kunna bestridas ur anslag för extra eller för oförutsedda utgifter, det skall få ankomma på Kungl. Maj:t att efter gåvas mottagande göra framställning till riksdagen om kostnadernas bestridande.

Vad de sakkunniga föreslagit i fråga om statens ekonomiska åtaganden i samband med gåvor av luftvärnsmateriel ävensom beträffande bestridandet av kostnaderna härför är jag sålunda beredd att i allt väsentligt tillstyrka.

I likhet med de sakkunniga finner jag lämpligt, att förslag till vissa allmänna grunder för statens åtaganden i samband med emottagande av gåvor av förevarande slag förelägges riksdagen för godkännande. Då såsom statskontoret framhållit storleken av kostnaderna i anledning av mottagna gåvor år från år måste bli va föremål för statsmakternas uppmärksamhet i samband med att medel beviljas å de — i regel till beloppet bestämda — anslag, från vilka de sakkunniga tänkt sig att kostnaderna i allmänhet skulle bestridas, skulle ett godtagande av de föreslagna grunderna givetvis icke innebära, att riksdagen avstode från kontrollen över dessa statsutgifter. I fråga om utformningen av de allmänna grunderna torde vissa jämkningar i de sakkunnigas förslag vara erforderliga. Sålunda synes ett åtagande »att utbilda personal för materielens bemanning och tillhandahålla för utbildningen erforderlig ammunition och annan övningsmateriel» vara vidsträcktare än som av de sakkunniga torde hava åsyftats. Den ifrågavarande utfästelsen torde i stället böra innebära, att staten, i den utsträckning gällande bestämmelser och tillgängliga anslag det medgiva, åtager sig att utbilda värnpliktig personal för materielens bemanning ävensom att tillhandahålla för frivillig utbildning erforderlig luftvärnsmateriel och ammunition. Vidare torde utfästelsen i fråga om ammunitionsanskaffning böra erhålla en avfattning, som närmare ansluter sig till vad därtutinnan i det föregående anförts. Slutligen lärer, såsom kommerskollegium framhållit, i grunderna böra komma till klart uttryck, att därest ifrågavarande kostnader icke kunna täckas av förefintliga anslag för motsvarande, till det allmänna försvaret hänförliga utgifter eller av andra tillgängliga anslag, det bör ankomma på Kungl. Maj:t att efter gåvas mottagande göra den framställning till riksdagen rörande kostnadernas bestridande, som av omständigheterna föranledes.

Det torde böra här omnämnas, att de sakkunniga i sitt betänkande jämväl upptagit frågan om beredande av skattefrihet för inkomstbelopp, som motsvarar gåvor av luftvärn, samt därvid med avseende å varje gåva till det lokala luftvärnet förordad frihet från skatt för så stor del av givarens inkomst, som svarar mot gåvan. Då det emellertid icke syntes tillkomma de sakkunniga att närmare utforma förslag till därav påkallat tillägg till skattelagstiftningen, hemställde de sakkunniga, att frågan därom gjordes till föremål för närmare utredning. För min del anser jag, att berörda fråga, vilken tekniskt ligger helt vid sidan av de här förut behandlade spörsmålen, icke kan lösas i samband med dessa, utan att den med hänsyn till sin beskaffenhet bör upptagas till övervägande i annat sammanhang.

De allmänna grunder för statens åtaganden i samband med emottagande av gåvor för luftvärnsändamål, som sålunda böra underställas riksdagen för godkännande, skulle i enlighet med det anförda vara följande:

1. I samband med mottagande av gåvor av luftvärnsmateriel eller av medel för inköp av sådan materiel må Kungl. Maj:t ikläda kronan skyldighet

att ombesörja materielens anskaffning, däri inbegripet kontroll av tillverkningen, leveransprov och besiktning vid leveransen;

att tillhandahålla förvaringslokaler och iordningställa nödiga uppställningsplatser för materielen, i den mån avtal icke kan träffas med kommuner eller enskilda om åtagande i sådant hänseende;

att vårda och underhålla materielen;

att, i den utsträckning gällande bestämmelser och tillgängliga anslag det medgiva, utbilda värnpliktig personal för materielens bemanning ävensom tillhandahålla för frivillig utbildning erforderlig luftvärnsmateriel och ammunition;

att bemanna materielen i krigstid ävensom utrusta och beväpna den för detta ändamål avsedda personalen;

att vid beräkandet av ammunitionsanskaffningen för det första utrustningsbehovet i mån av tillgängliga medel taga hänsyn jämväl till på frivillig väg anskaffad luftvärnsmateriel; samt

att sörja för ammunitionsersättning i krigstid.

2. Kostnad för fullgörande av åtagande, som nu är sagt, må utgå från anslag för motsvarande, till det allmänna försvaret hänförliga utgifter. Kan kostnaden icke bestridas på dylikt sätt eller av andra tillgängliga anslag, ankommer det på Kungl. Maj:t att efter gåvas mottagande göra den framställning till riksdagen rörande kostnadernas bestridande, som av omständigheterna må föranledas.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna de i det föregående angivna allmänna grunderna för statens åtaganden i samband med emottagande av gåvor för luftvärnsändamål.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Anders Broberg.